

Una carta-protesta de les alumnes de Provençana

L'any 2020, l'any de la pandèmia del coronavirus, els meus germans i jo hem accedit a un document —del qual ignoràvem l'existència— amb la protesta de les nenes d'un col·legi del barri de Santa Eulàlia de Provençana, perquè no podien aprendre res a causa de l'alta rotació de mestres interines. En la carta-protesta, les alumnes demanen el retorn de la mestra Maria Viladrich i, si no pot ser, aleshores volen una mestra fixa.⁴⁴ (*Foto 84*)

El document es troba a l'Arxiu Municipal de l'Hospitalet i va ser redactat per la nostra mare, Mercedes Morales, —hem deduït que el va redactar ella mateixa tot comparant la cal·ligrafia del text i la signatura— i tramès a l'alcalde (llavors Francesc Martínez Alves, d'ERC) el 12 de maig de 1937.⁴⁵

La nostra mare (*Foto 85*) tenia llavors 11 anys i, com esmenta la carta, estudiava al col·legi de nenes del carrer Pareto (llavors retolat Fermín Galán). Ella sempre ens deia que recordava la guerra "com si fos ara", de manera que ens explicava el 19 de juliol de 1936 quan els milicians enfilats als camions voltaven pels carrers del barri amb granotes de feina, mocadors al coll i amb uns "pistolons" molt grossos, que no havia vist mai abans. (*Fotos 86 a 88*) Segurament es tractava de les pistoles Astra 900, que es duïen dins d'una peça de fusta, la qual servia alhora de culata per afinar la punteria.

Per cert, a mitjan anys 60, una família del barri formada per un pare i diversos fills que hi tenien un taller mecànic ens van saludar un dia pel carrer i ens van presentar un home i una dona com el germà i la cunyada que vivien a Amèrica del Sud des de feia molts anys, els

44. Al llibre de SANTACANA, Carles. *Victoriosos i derrotats. El franquisme a l'Hospitalet 1939-1951*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1994, p. 143, consta Maria Viladrich com a mestra contra la qual es van presentar càrrecs el mes d'octubre de 1939. És a dir, probablement va ser represaliada pels franquistes.

45. AMHL 101: U440: 1937 039.

12 de Mayo de 1937

~~Barriada~~ Provençana Hospital del Llobregat
Barcelona

Respetable alcalde: las niñas de la Escuela Nacional n.º 27 de la calle Fermín Galán hacemos una protesta porque queremos Doña Maria Viladrich si Doña Maria Viladrich no puede volver que nos pongan una maestra fija porque ya han venido muchas interinas y de esta manera no aprendemos nada.

Berusa Gadia
Patricia Poca
Mercedes Morales
Consuelo Moya
Patricia Olaya
Conchita Merlo
Emilia Giménez
Lola Benito
Rosa Barbera
Rosa Juan
Maria Isidro
Rosa Beltrán
Maria Montem
Conchita Llorca

Foto 84. Carta amb la protesta objecte d'aquest article. Noteu com el barri es anomenat Provençana, ja que la dessacralització republicana havia eliminat els topònims de sants, reis, etc.
AMHL 101 - U440 - 1937 039

quals havien tornat per conèixer els nebots i llurs fills petits. El pare estava exultant d'alegria.

Després de les salutacions, en tornar a casa al carrer "26 de gener", la mare ens va explicar que el germà i la cunyada eren dels que anaven dalt dels camions el juliol de 1936. De la dona particularment recordava la seva prestància física, el caràcter decidit i que també anava armada.

Una altra sorpresa per a mi va ser trobar, després de morir la meua mare, entre les fotos familiars, la d'un parent llunyà (*Foto 89*) amb el posat i la vestimenta dels milicians.

Dels denominats "fets de maig" de 1937,⁴⁶ que s'havien esdevingut poc abans de la carta-protesta, la mare no n'esmentava res. Sí que ho feia, en canvi, dels bombardeigs i dels refugis antiaeris; (*Foto 90*) l'àvia insistia sempre que els bombardeigs havien començat amb el del creuer Canarias, opinió molt estesa entre la població i que els historiadors Josep M. Solé i Joan Villarroja han hagut de corregir.⁴⁷

Per a la mare, el pitjor de tot era haver-se de llevar a mitjanit per anar al refugi. Al final va convèncer tota la família de restar a casa, al carrer Comerç (aleshores Garcia Hernández) arrezerant-se tots sota la taula del menjador, com si això els pogués protegir en el cas que caigués una bomba!

46. Per trobar una panoràmica —des de la perspectiva catalanista— del consistori i de la política catalana durant la guerra civil, vegeu l'obra de RIUS, Joan. *Deu anys crucials a l'Hospitalet de Llobregat 1930-1940*. L'Hospitalet de Llobregat: Ateneu de Cultura Popular, 2010. Són particularment punyents els capítols XXXV i XL.

47. El primer bombardeig de Barcelona el va efectuar el creuer italià Eugenio di Savoia el 13 de febrer de 1937. Va llençar 9 salves d'artilleria en poc més de quatre minuts. Va afectar la part alta de Barcelona: barri de Gràcia, la fàbrica Elizalde, el col·legi d'advocats..., i va provocar les primeres víctimes, més de 18 morts de la llarga sèrie que s'estendria fins al 25 de gener de 1939, el dia abans de l'entrada de les tropes "nacionals". Per a una informació més completa dels bombardeigs, vegeu el llibre *Catalunya sota les bombes (1936-1939)* d'aquests dos historiadors, publicat l'any 1986 per l'Abadia de Montserrat.

Fotos 85 i 86. A dalt, carnet dels ferrocarrils Madrid-Saragossa-Alacant (MZA) de gener de 1937. L'avi treballava a l'estació de Sants en qualitat de guardaagulles. A baix dibuix de Sim (pseudònim de José Luis Rey Vila), segurament del juliol de 1936.

Tenia un germà més gran, l'Antoni, (*Foto 91*) i un altre de més petit, el "Pepito". Al germà gran li tenia molt d'afecte, gairebé devoció. La família conservava alguns dels seus treballs escolars (*Fotos 92 a 94*) i una fotografia en què se'l veu acompanyat d'un oficial de carrabiners (*Foto 95*), cos en el qual va ingressar i on va haver de viure molts dels bombardeigs de Barcelona i l'Hospitalet, cosa que el va afectar psicològicament fins a la seva prematura mort, ja en la postguerra.

Les darreres fortes impressions de la guerra van ser: l'assalt als magatzems de queviures de l'estació de Magòria durant l'*impasse* de la marxa dels republicans i l'arribada de les tropes nacionalistes espanyoles el 26 de gener de 1939; i la pèrdua dels estalvis familiars amb el canvi de règim.

De l'assalt de Magòria recordava que els sacs de llegums (principalment cigrons i llenties, aquestes anomenades popularment "píldoras del Dr. Negrín") estaven apilats fins a una alçada considerable, (*Foto 96*) i com la gent estirava els que es trobaven a sota de tot, amb la qual cosa desestabilitzaven els de nivells superiors i provocaven que caiguessin damunt les persones, causant la mort d'algunes d'elles.

Amb un d'aquests sacs de cigrons, la família va poder menjar durant un temps, compartint-lo amb la família de la germana de la meua àvia, que havia vist com el besoncle (el marit de la germana) havia estat militaritzat amb prop de 40 anys i obligat a emprendre la retirada amb l'exèrcit republicà cap a França. Retirada interrompuda sovint pel metrallament indiscriminat de les columnes de militars i civils per part dels avions franquistes.

Un cop travessada la frontera, el besoncle va retornar al territori "nacional" i va passar un any al penal de Santoña (Cantàbria) fins aconseguir els avals per poder tornar a casa seva. Hom pot imaginar-se la situació de precarietat familiar amb el pare pres i la manca d'aliments generalitzada de la immediata postguerra.

De la pèrdua d'estalvis, n'és un bon reflex el document del banc d'Espanya, (*Fotos 97 i 98*) prou conegut per la majoria de famílies catalanes. Les autoritats vencedores van decretar l'obligació de di-

Fotos 87 i 88. Pistola Astra 900, rèplica feta al País Basc de la Mauser P96, de la qual estaven dotats alguns membres de la Guàrdia d'Assalt i la Guàrdia Civil en l'època de la República, i que juntament amb el fusell-metrallador denominat naranjero van esdevenir armes predilectes per als llibertaris l'estiu del 36. Hom pot observar que la funda de cuir per encabir la pistola i la culata era de considerables dimensions, i per tant havia de dur-se penjada del muscle o en bandolera.

positar el paper moneda emès per la República i esperar el possible bescanvi.

En la pràctica, només algunes sèries de bitllets d'abans de la guerra van ser reconegudes com a vàlides pel règim victoriós, i com que aquestes ja havien estat acaparades pels que escoltaven la ràdio "nacional", la resta, la gran majoria, no valien res. Només va restar el document que tothom conservava en va, tot esperant que algun dia se'ls retornessin els diners.

Respecte de l'activitat escolar i pedagògica durant la guerra civil, cal dir que a l'arxiu de l'ajuntament hom troba diversos documents que reflecteixen la intenció de construir i ampliar escoles, les quals ja estaven projectades durant la República, tant per part del ministeri com de la Generalitat, en terrenys cedits pel consistori.

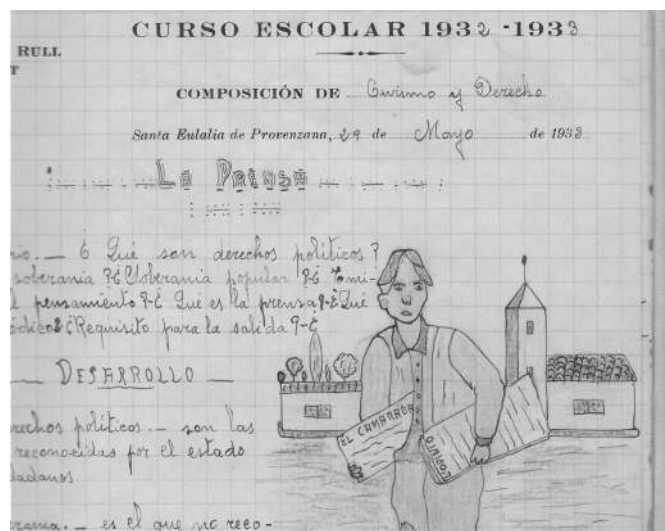
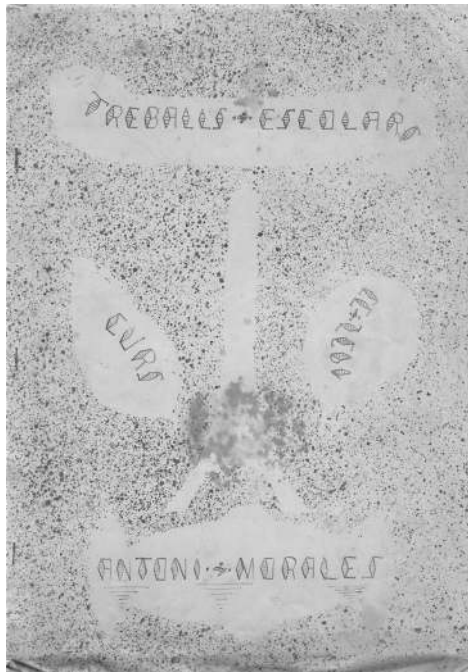
Nogensmenys, la manca de recursos econòmics provocada per la guerra conduiria a una gradual retracció dels projectes educatius, car calia construir refugis antiaeris, atendre els refugiats i mantenir un exèrcit. En aquest aspecte, com en d'altres, la població va veure trasbalsats els seus trajectes vitals per la guerra civil.

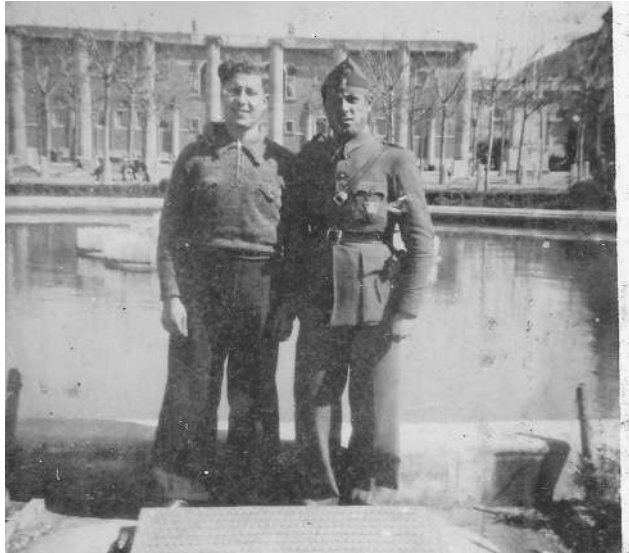
Foto 89. Milicià amb granota, espadenyes, mosquetó Mauser i dues baionetes! Les armes semblen les reglamentàries a l'exèrcit, i probablement serien arrabassades dels magatzems d'artilleria. Vegeu la gorra amb les sigles (UHP?) i l'estrella de cinc puntes, brodades. És una fotografia d'estudi i reflecteix la imatge arquetípica dels milicians republicans dels primers mesos de guerra.

Fotos 90 i 91. A dalt, vinyetes de la defensa passiva, de l'assistència social i de la Creu Roja de l'Hospitalet, destinades a recaptar diners per a aquelles organitzacions. A baix, carnet de 1937 del germà gran de la mare, l'Antoni Morales.

Fotos 92, 93 i 94. Treballs escolars del curs 1932-1933 del germà gran de la mare, l'Antoni Morales. Noteu el dibuix de l'ermita romànica de Santa Eulàlia

Fotos 95 i 96. L'Antoni Morales en plena guerra civil i magatzem de queviures del port de Barcelona custodiat per milicians amb armes llargues. Hom pot veure-hi des d'obsolets Remingtons del segle XIX fins a Mausers.

100) ESCRITS DE GUERRA

FONDO DE PAPEL MONEDA PUESTO EN CIRCULACIÓN POR EL ENEMIGO
(Decreto 27 Agosto 1938 - Orden 5 Septiembre 1938 - R. O. 17 Septiembre 1938.)

N.º 12268

D. José J. J. J. con domicilio en Barcelona
calle de San Juan de los Rios en cumplimiento de los preceptos establecidos en el
Decreto y Orden arriba consignados, ha entregado en esta oficina
la cantidad de pesetas nominales 20.800
en las clases de papel moneda que a continuación se detallan:

Pesetas	<u>20.800</u>	en	<u>billetes de 5 pesetas</u>
"	<u>4.000</u>	en	<u>billetes de 2 pesetas</u>
"	<u>20.800</u>	en	<u>billetes de 1 peseta</u>
"		en	

Barcelona de 16 de Agosto de 1939. III Año Triunfal.

Sello de la oficina receptora:

El Receptor: [Signature] Año de la Victoria

Fotos 97 i 98. Bitllets del govern republicà i document del dipòsit obligatori per ser bescanviats per moneda de curs legal del bàndol vencedor. Bescanvi que mai no es va arribar a fer efectiu.